

Literatur

Buddha, Mohammed, Kristus. En jämförelse mellan de tre personligheterna af *Robert Falke*. Öfversättning från 2:dra tyska upplagan af Petrus Hedberg. Stockholm, 1899. F. C. Askerbergs förlag.

Dessa bok är författad af en tysk teolog af den modärn-evangeliska riktningen. Stilen är lättläst och flytande och den svenska öfversättningen väl gjord. Man läser boken med intresse.

Men hvilken misräkning erfar icke den, som af egna studier känner till det ämne förf. åtagit sig att behandla! Han lofvar i företalet att opartiskt med hvarandra jämföra de tre personligheter af världshistorisk betydelse, som skänkt boken dess titel – men huru infriar han sitt löfte? Trots alla försäkringar å författarens sida pinas man nästan öfveralt vid genomläsningen af den partiskhet för Jesu person, som visserligen är naturlig för en protestantisk teolog, men som också har sitt upphof i det så vanliga, kristliga högmodet och den lika vanliga okunnigheten om den verkliga innebörden i österlandets religioner, huru många arbeten af europeiska vetenskapsmän man än må hafva läst.

Såsom teolog betraktad är Robert Falke en ganska ypplyst man. Han skrifer om Jesus med en värme, som går ur hjärtat. Han har erfart det andliga lifvets frigörande kraft och afstått ifrån den för teologer så kära trångbröstade dogmatismen. Men intellektuellt är han icke frigjord. Han har funnit sin inre frid i den kristna religionen och är icke tillräckligt klarsynt för att se, att det samma lifvet kan vinnas äfven i andra religioner, att Guds sanningar ej stöpas i former, utan öfveralt vänta på att få uppenbaras, där ett mänskligt hjärta klappar. Och därför dömer han vrängt om Buddha och troligen ock om Mohamed.

Vi känna för litet till mohammedanismen för att vara i stånd att fälla något omdöme om författarens sätt att behandla denna religion, men det synes oss vågadt att af Mohammed göra en liderlig sjukling, en epilektiker med drömsyner, som ljög, dedrog och intrigerade och dock trodde på sig själf gentemot en hel värld, ja, enligt författarens egna ord „förblef en enkel och förnöjsam man, t. o. m. då han stod på höjden af ära och egde omätliga rikedomar, som tillföllu honom som byte. Den stora profeten lefde i anspråklösa kojor och på den enklaste kost tillsammans med sina hustrur, sof på skinnmadrasser, fyllda med palmfibrer och och svepte in sig om vintern i ett groft ylletäcke. Man erbjöd honom bättre möbler, man han försmådde dem . . . Men trots denna flärdfrihet, kanhända just till följd af densamma, var Mohammeds personlighet oerhördt fängslande och imponerande . . .“ (sid. 107).

Men att förf. däremot vid bedömandet af Buddha set både på honom och hans lära genom altför „kristliga“ glasögon, står utom allt tvifvel. Han erkänner själf (sidd. 87-88): „Medlidandet och barmhärtighet är grundtanken i hans (Buddhas) moral, tukt och själfbeherskning det förnämsta budet. Därpå formeln: Att underlåta allt ondt, att fullborda allt godt, att tämja de egna tankarna, det är Buddhas lära! *En mildhetens, jämlikhetens och broderlighetens ande*, som bjuder människan att älska sina fiender, afskaffar afrättningarna och förbjuder jakten och djuroffren, en ande, som grundade välgörenhetsanstalter, ja t. o. m. lasarett för sjuka djur och manade lekmannen till handlingar af storartad frikostighet och själföfsakelse, en *toleransens ande*, som i början aldrig kallade människorna till vapenför utbredandet af hans lära, icke anstiftade några kättareförföljelser och ännu i dag icke predikar hat mot andra utan tvärtom sträfvar att som sanning erkänna och upptaga allt det i andra religioner, som icke står i direkt strid med den egna rena läran, en ande, som är fri från pretentionen att ensam och uteslutande vara i besittning af all religiös sanning, en *renhetens och måttlighetens ande*, som framför allt låter sig angeläget vara att befria hjärtat från lidelser och från benägenheten för synd, en sådan ande, förkroppsligad i stiftaren och genomträngande hela hans lära, förefaller gudomlig och af en världsbesegrande och den enskilda själen omgestaltande och förnyande kraft“.

Behöfvas några kommentarier? Och dock tillägger förf. omedelbart: „Men detta är dock *bedrägeri!* kärleken och dygden äro icke för sin egen skull högsta budet i buddhismen, utan blott uppfostringsmedel till att förslöa den egna själen genom den fordrade uppoffringen af det egna

jaget. Detta är den andra, ännu fruktansvärdare bojan, hvarmed han har fånglat folkets själ. Till grund för hans moral ligger likgiltigheten för ens eget lif, en indifferens, som kommer andra varelser till godo på bekostnad af ens egen tillvara. *Ledan för lifvet*, som dref Buddha ut i ensamheten och gjorde honom till reformator, är *den drifvande kraften i hela denna etik*. En sådan etik är icke alltid utan passion, är en martyrmoral, som skall visa sig negativt i försakelse och lidande . . . o. s. v.“

Man vore nästan färdig att utropa vid läsandet af ofvan anförda rader: hvar finnas då dessa underbara kristna, som utmärka sig genom en så *aktiv* dygd? . . . om förf. känner sin historia, borde han ju veta, att de kristna, som verkligt varit hänförda af Kristi ande, också lefvat och dött som *martyrer*. För öfrigt komma dylika påståenden en att tvifla på den talandes psykologiska kapacitet. Förf. säger, att det är leda vid lifvet, som utgör den drifvande kraften i Buddhas härliga etik. Och han rycker på axlarna åt en så låg och i hans tycke själfvisk världsåskådning.

Hvarje intelligent människa, som lefver ett osjälfviskt och andligt lif, vet emellertid, att han lefver sitt lif oberörd af det ondas och själfviskhetens lockelser därför, att han icke känner sig dragen till dessa. Den drifvande kraften i hans lif är visst icke leda vid tillvaron, utan leda vid ett själfviskt lif jämsides med tjuskraften hos den högre form af lif, som han nu sträfvar att föra. Detta är ingen munkmoral, intet feigt flyende för synden (som vi tvärtom iakttaga här och där inom kyrkan), utan en på upplysning grundad likgiltighet för det tomta i syndens lif. Och det är visst och säkert, att den människas dygd icke är att lita på (i trots af all „tro, andlighet och religiosité“), för hvilken synden i en eller annan form ännu utöfvar dragningskraft. Endast det härdade stålet är starkt.

Buddha var ett religiöst geni, men han var därjämte en bildad och intelligent man, som visste, hvilken väg människorna måste vandra för att komma till sanningen. Han har aldrig gifvit sig ut för annat än människa. Såsom jag är frälst och upplyst, så skolen i alla frälsas och upplysas, sade han. Det gifves ingen annan frälsare än sanningen. Söken henne och i skolen frigöras från det egna självet, från allt ondt och från allt lidande. Och sanningen betyder hos Buddha icke någon intellektuell världsåskådning, utan den enda verkligheten i tillvaron, det som vi – om vi rätt uppfatta våra egna ord – med en kristen term kunna kalla „Gud“ eller „Fadern“.

Sade icke också Jesus, att „ingen kan tjäna två herrar – antingen hatar han den ena och älskar den andra eller håller sig till den ena och föraktar den andra; I kunnen icke tjäna Gudi och mammon“ (Matt. ev. VI: 24)? Om man älskar ett lif i människokärlek, då måste man – om icke förakta (enligt Jesu uttryck) – så dock vara likgiltig (Buddha) för ett lif i själfviskt tillfredsställande af det egna jagets nycker. Men detta är något helt annat än att på grund af leda vid tillvaron i allmänhet (såsom förf. förmodar vara grundtonen i Buddhas etik) höja sig upp till ett förbarmandets och kärlekens mästarskap! Det har kommit på modet sedan Schopenhauers dagar att anse buddhismen för en till sin spets drifven pessimism, och emedan man nu känner en viss fasa för det lilla ordet pessimism (utan att dock själf vara optimist), så duger det en gång för alla inte, när någon kommer och predikar om det innehållslösa och bedrägliga i det lif människorna i allmänhet föra. Man måste på sätt eller annat skrufva upp sig till en aktiv kristlig dygd, sitta till doms öfver sina medmänniskor, föra dem ut i krig o. s. v., annars är man förlorad, lutar åt pessimism, buddhism, österländsk asketism, passivitet och gud vet hvad . . .

Där finnas många punkter i Robert Falkes bok, som man hade lust att kritisera. Å sid. 121 räknas det Buddha och Mohammed till last, att de hade så många lärjungar, då Jesus endast efterlämnade några få. Men i samma andetag omtalar dock förf. själf, att Jesus endast värkade *tre* år, då däremot Buddha predikade i 40 (bör vara fyrtiofem) och Mohammed i tjugo år! Sid. 126 säger förf., att Jesus upphäfver judiska lagar och han nämner de tre första af de fem bud Jesus gaf i sin bärgspredikan (Matt. ev. V. 21-37); men de två sista (loc. cit. 38-48) glömmar han bort. Männe därför, att Jesus just i sitt fjärde bud (stån icke det onda emot) predikar om „passivitet“, som står i strid med den „aktiva“ kristliga moralen? I själfva verket gör förf. å sidan 132 af detta samma bud ett *tänkespråk*, dock utlämnande de altför farliga orden „stån icke det onda emot“, o. s. v.

Till slut prisar förf. det kristna missionsarbetet och ser naturligtvis de österländska förhållandena i svartaste svart. Alt är där slapt och förvekligadt . . .

Förf. glömmer emellertid, att Kina och Indien äro de äldsta civiliserade land i världen, att kulturer i Europa stått upp och gått under, medan Indien med underbar lifskraft trotsat tidens stormar. Gärna medgifver hvar och en, att västerlandets civilisation är ung, hopfull och framåtskridande, men om vi okunniga om den finhet och den själsadel, som utmärker en sådan bildningens grånade aristokrat, som österländingen, gå ut att döpa honom till Kristus, så vinna vi dock aldrig hans hjärta för Kristus. Kristi broderskapsrike är och förblir en dröm, så länge vi icke vilja förvärkliga det i vårt samhällliga lif, eller så länge vi tro, att dess förvärkligande består i omvändandet af alla jordens „bedningar“ från tron på en personlighet till tro på en annan. Om vi icke i våra kristna länder föregå med ett sant kristet exempel, om vi icke visa de stackars hedningarna i handling och lif, att vår kristna religion gör oss bättre, lyckligare, renare, visare, ädlare än deras religion gör dem, då hafva de djuptänkta österländingarna full rätt at sluta in sig i filosofisk oåtkomlighet. När den dag randas, då vi i våra samhällen hafva löst de sociala problemen i Kristi anda och framför alt då vi i våra individuella lif förvärkliga Jesu moral, då må vi ock i segerviss tro, i själfuppoffrande hänförelse vandra ut till bedningarna och bjuda dem vår lösning på lifvets gåta.

Ty då skola vi hafva insett, att inför den Gud, som skall tillbedjas i anda och sanning, det intet gäller, att vi kalla oss kristna eller buddhister eller mohammedaner eller otrogna, utan att alt beror af det svar vi kunna ge på frågan: människa, hvem är du och hvad har du gjort?

E.

(*Nya Pressen* 1899, N:o 285, Måndagen den 18 december 1899, s. 3, palstat 4-6.)